

זכור את אשר עשה לך עמלק

הקדמת העורך

"זכור, את אשר-עשה לך עמלק, בדרך, בצאתכם ממצרים. אשר קרה בדרך, ויזנב בך כל-הנחשלים אתריך, ואתה, ענף ויגע ולא ירא אלהים. והיה בנהיית ה' אלהיך לך מכל-איביך מסביב, בארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לרשתה - תמקה את-זכר עמלק, מתחת השמים; לא תשכח". (דברים כה)

הציווי "זכור את אשר עשה לך עמלק" מהדהד במרחב ההיסטוריה היהודית עוד מימי יציאת מצרים. שוב ושוב אנו מוצאים עצמינו מול השוקת השבורה הנובעת מאי קיום ציווי זה כשהדבר התאפשר בעבר. עמלק רודף אותנו דור אחרי דור בלבושים שונים ומשונים שהמוכר מכולם הוא, כמובן, סיפור אמן האגגי (מזרע אגג העמלקי) ונס פורים. מסתבר אבל, כי ניזקו של עמלק עמוק הרבה יותר מהנראה לעין. זרעי פורענותו זרועים עמוק בנבכי נפשתיים של ישראל עד היום. אין איפה פלא כי "נשבע ה' כי אין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה את עמלק" ולכן "מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות יז, טז). גם בדור שאין אפשרות למחות את עמלק בגשמיות (או מפני שאין ידינו תקיפה, או מפני שלא ידוע מי הם בדיוק), הרי שעדיין קיימת המלחמה הנפשית והפנימית למחייט עמלק ועקירת זרע פורענותו מנפשותינו וליבותינו.

מהן אותן זרעי פורענות שזרע עמלק בנפשותינו? מהי השפעתן הרוחנית? האם ביכלתינו לשרש אותן מקירבינו? הכיצד?

כל זה ועוד, במאמר שלפנינו:

כנסת ישראל

הביטוי "כנסת ישראל" מובא בד"כ בהקשר של "עם ישראל". כאשר המילה "כנסת" מתארת מצב אידיאלי בו בני ישראל אינם רק בבחינת "עם" מלשון "עוממות" (כלומר אוסף של אינדבידואלים), אלא בבחינת "כנסת", כלומר מכונסים ומאוחדים.

במאמרינו מביא אדמוה"ז שני ביאורים נוספים לביטוי זה:

א. מקום בו מכונסות נשמות ישראל טרם ירידתם לעולם להתלבש בגוף הגשמי. כלומר מקור הנשמות, המקום אליו מתנקזת החיות האלוקית הנשפעת משם הויה.

ב"ה, פ' תצוה, מאמר – "זכור את אשר עשה לך עמלק" שבתורה אור, Avinoam.Aharoni@gmail.com

ב. עצמות הנפש נקראת גם היא "כנסת ישראל", על שם שכונסת בתוכה את כל כוחות הנפש, שכל ומידות. עצמות הנפש שווה בכולם, אך התגלותה באדם אינה שווה. יש שאצלו הארת עצמות הנפש היא בהתגלות ויש שאין ההערה מעצמות הנפש מורגשת בו כמעט.

בזמן גלות מצרים, לא היתה עצמות הנפש בהתגלות גדולה כל כך בליבותם של ישראל. הן מפני קושי העבודה והן מפני דרגתם הנמוכה של בני ישראל בזמן ההוא. הקשר של בנ"י אז התבטא רק באמונה ערטילאית. אך בעת יציאת מצרים, אז "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (שמות יד לא), בקעה האמונה את מחיצות הגלות, מילאה את ליבותם והאירה בהם בשיא יפיה. מדוע?

הרחבת הדעת

בתוך נפש האדם, נמצאים מגוון רב של כוחות, נטיות, רגשות ורצונות. ונראה כי כל אחד מהם באופן אישי מנסה לנתב את מחשבותינו, דיבורנו ומעשינו לכיוון הרצוי לו. אבל, כל אדם הוא מטבע תולדתו "מח שליט על הלב". עלינו מוטל לגרום למוחנו להתנהג כ'בעל בית' ושליט. לגרום לו לתפוס את מקומו הטבעי כאחראי על כל שאר כוחות הנפש.

בכוחו של המח לשלוט על הרגשות והרצונות. ויותר מכך, ביכולתו ליצור וליזום רצונות ורגשות חדשים. הוא זה שמחליט מה יתקבל ומה יידחה. קורא לא אחת שרצונותיו ורגשותיו של האדם, מושכים אותו לכיוון שלילי. אפילו מתוך ידיעה ברורה כי כתוצאה מכניעה לרצונות או רגשות מסויימים הוא עלול להיפגע, ולמרות שבמוחו והבנתו הוא יודע כי הוא עלול להינזק, נראה לפעמים האדם מתקשה לכפות את ההבנה ההגיונית על התאוה הרגשית. בהקשר לכך קובע אדמוה"ז כי בעזרת תהליך של הסברה באופן מעמיק ויסודי, של הבנת מהות הדברים לאשורם, ניתן לחזק את המח ואת יכולת קבלת ההחלטות. תהליך שמוביל את האדם למעשה ל- 'התבוננות' שלאחריה באות המסקנות הנכונות. בעזרת התבוננות נכונה ומעמיקה יכול המוח לגרום ללבו ונשמתו של האדם להגיע למצב של התבטלות שלמה ומוחלטת לה' ותורתו.

כך מבאר האדמוה"ז את הפסוק "אעלה אתכם מעוני מצרים אל ארץ טובה ורחבה" (שמות ג), כלומר כל עוד אתם במצרים בדוחק וצימצום, אין באפשרותכם להפעיל את המח ולהתבונן בעמקות בעניינים אלווקיים באופן שילהיב את ליבותיכם לעבודת ה'. אבל כאשר "אעלה אתכם מעוני מצרים" אזי תגיעו אל "ארץ טובה ורחבה", כלומר – רחבות הדעת והיכולת להתבונן בגדלות ה', בכך שאלוקות זה הכל והכל זה אלוקות, ושהעולם אינו תופס מקום לגבי אלוקות כמציאות נפרדת, כי הוא בסך הכל ביטוי לאלוקות גם כן. וכאשר אדם תוקע מחשבתו בדברים אלו בעומק רב למשך זמן, ובפרט בעת התפילה וקריאת שמע, הרי שהשגת המח יורדת ומקבעת את מקומה בליבו, ואז מתגלה אמונתו הטיבעית ומציפה את ליבו באור, חום ואהבה. וכאשר מוחו וליבו מוארים, אזי תתלבש בו גם המחשבה העליונה (כלומר שהוא יבין ויחווה דברים מהזווית האלוקית).

ב"ה, פ' תצוה, מאמר – "זכור את אשר עשה לך עמלק" שבתורה אור, Avinoam.Aharoni@gmail.com

(והגם שכתוב "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", ואם כן כיצד אנו אומרים שתתלבש בו המחשבה העליונה? על כך מסביר אדמוה"ז, כי זהו רק כשאר "ולא דרככם דרכי", אבל כאשר יהודי מתנהג על פי רצון ה', מקבל עליו עול מלכות שמים, כופה את רוצונותיו ומבטלם לה', וגם מתבונן בעמקות בגדלות ה' וכו'. אזי תתלבש בו, אכן, המחשבה העליונה ותתפשט בנפשו ובשלשלת לבושיה – מחשבה, דיבור ומעשה).

במילים אחרות: הגלות מאתגרת את האדם לעסוק בענייני חולין באופן כזה שהאדם אינו מרגיש "פנוי נפשית" להשקיע את מוחו ושכלו בעניינים רוחניים. במקום להתבונן בגדלות ה' מתבונן הוא בעניינים גשמיים. כיון שהמח הוא זה שמוליד את המידות שבלב, הרי שבשעה שאדם מתבונן בענייני עולם הזה הוא פועל על ליבו שיחפוץ רק בענייני עולם הזה, וממילא הוא נסחף עמוק יותר אל תוך הגלות ונהיה אף פחות "פנוי נפשית" לעסוק ברוחניות. וכך סוחפת מערבולת זו את האדם לשאול תחתית. על האדם לעצור מערבולת זו ולפנות את עצמו להתבונן בגדלות ה', כנ"ל. התבוננות זו תרחיק מעליו את מיצרי הגלות ותיצור בליבו מידות רוחניות. אז יהיה האדם פנוי להתבונן עוד, וחוזר חלילה. התבוננות רוחנית זו תישא אותו, במשך הזמן, אל רום המעלה!

ה' שלם וכיסאו שלם

ע"י עבודת ה' כנ"ל נהיה שמו של הקב"ה שלם. מדוע? כי שמו של הקב"ה מתחלק לשניים: אותיות י"ה ואותיות ו"ה. אותיות י"ה רומזות על עולמות הרוחניים, המכוסים – מחשבתו של ה'. ואילו אותיות ו"ה רומזות על העולם הזה, וכן על מחשבתו ופעולותיו של האדם. וכאמור לעיל, כאשר יהודי עובד את ה' בקבלת עול, באיתכפאי, ומתבונן בעומק רב בגדלות ה' בתפילה. הרי שהמחשבה העליונה מתלבשת במחשבתו, ועל ידי כך נעשה חיבור בין האותיות י"ה – ו – ו"ה. ושמו של הקב"ה מושלם. וכן כשאר אדם מקיים מצוות ומתוך קבלת עול מלכות שמים, נעשה כיסאו של הקב"ה (הרומז על ירידתו של ה' למלוך בעולם בשיבתו על כס המלכות) שלם, כי בעת קיום המצוות מגלה היהודי את דעתו שהוא מקבל את מלכותו של הקב"ה בעולם.

ישראל מול עמלק

הכח שניתן ליהודי להמשיך את השגת המח בליבו ניתן לו בהיותו "עם קשה עורף". העורף הוא המקשר בין הראש לגוף ודרכו עוברת ההשפעות מהמוח אל הלב. יהודי הוא מטבע תולדתו "עם קשה עורף", כלומר בעל יכולת גבוה משאר הנבראים ליישם בחייו את השגותיו הרוחניות.

עמלק, לעומת זאת, הוא עם-מלק. במילים אחרות, עמלק ברוחניות הוא כח ההרס המנסה למלוך את הראש מהגוף ולשבש את התקשורת שבין המוח ללב. שכן, בהעדר תיקשורת זו, לא יוכל אדם להגיע לאהבת ה' וליראתו גם אם יתייגע בהתבוננות עצומה במוחו. עמלק הוא ה"לעומת זה" של עם ישראל, הוא "אשר קרך בדרך" – הכח המקרר את הלב ומכניס ספיקות בכל דבר שבקדושה. "עמלק" בגימטריה "ספק"!

ב"ה, פ' תצוה, מאמר – "זכור את אשר עשה לך עמלק" שבתורה אור, Avinoam.Aharoni@gmail.com

"ראשית גויים עמלק", וזרעיו נטועים עמוק בתוכינו. ולכן בכל דור ודור מצויים אנו להלחם בעמלק שבתוכנו. אנו עושים זאת באמצעות חיבור המח והלב. באמצעות התבוננות בגדלות ה' וזיכוך ליבותינו. לא, אין אנו יכולים להכריתו לגמרי בכוחות עצמינו, כפי שלא היינו מסוגלים לצאת ממצרים בכוחות עצמינו, ובכלל, ידוע הכלל "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים". זוהי "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", אנו מצויים רק להתייגע במלחמה, בהתבוננות בה' אחד בק"ש, כפי אשר תוכל נפשינו שאת, ולבקש רחמים מאת ה' שיסייע לנו במלחמתנו, שכן "אילולי הקב"ה עוזרו אינו יכול לו".

ובקרוב ממש יתקיים "בהניח ה' לך מכל אויבך מסביב" שאז תהיה המשכת ההשגה בלב באופן של "בהניח ה'", כלומר שה' יניח כביכול את השגת המוח בפנימיות הלב – "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים" ואזי "לא תשכח" – הלב לא ישכח עוד אודות אלוקות ולא יחפוץ עוד בעניני העולם, אלא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים!"